

u Hrvata). Dobronić je u svom predavanju ukazala na rascvat Marijina kulta u slikarstvu zagrebačke okolice.

Na posljednjem mjestu spominjemo štovanje Marije u hrvatskoj glazbi. Tu su se istaknuli Mato Leščan (Marijanski glazbeni dio "Citharae Octochordae" u evropskom kontekstu tog razdoblja), Miho Demović (Vokalne skladbe na marijanske tekstove ranobaroknog skladatelja Ivana Lukačića) i Lovro Županović (Marijanska tematika u opusu ranobaroknoga hrvatskoga skladatelja Vinka Jelića).

Svi su radovi obrađeni prema znanstvenim kriterijima i popraćeni znanstvenim aparatom. Oni predstavljaju izvanredno velik doprinos povijesnom obrađivanju spomenutog razdoblja hrvatske povijesti. Kroz ta su predavanja osvijetljeni mnogi vidovi hrvatske prošlosti 17. i 18. stoljeća, istaknuti mnogi činitelji i čimbenici koji su utjecali ne samo na štovanje Gospe nego i općenito na zbivanja u našem narodu u tom razdoblju.

Knjiga će biti od velike koristi svima koji se bave hrvatskom poviješću, koji se bave hrvatskom književnošću i poviješću umjetnosti i glazbe, dakako i teologije, odnosno mariologije na poseban način.

Knjiga se može naručiti ili kod Hrvatskoga mariloškog instituta, Kaptol 29, ili kod Kršćanske sadašnjosti, Marulićev trg 14, 41000 Zagreb.

A. R. Klenovac Humski

Rita TOLOMEO, *Korespondencija Strossmayer – Tondini*, Niz "Croatia christiana – fontes", sv. VI, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1984, stranica 206. U ovoj knjizi spisateljica Rita Tolomeo donosi pisma koja su si međusobno izmjenjivali biskup Josip Juraj Strossmayer i znanstveni radnik i veliki pobornik za sjedinjenje kršćana Cezara Tondini de'Quarenghi...

Tondini je našoj čitalačkoj publici vjerojatno malo poznat, pa bi ga ovdje stoga trebalo predstaviti. Tondini je rođen u Lodi u 1839. godine. Sa 16 godina ušao je u družbu barnabita, gdje se upoznao s ruskim plemićem Švalovom te je preko njega zavolio Rusiju, u kojoj je već njegov otac djelovao kao glasoviti arhitekt za vrijeme Katarine II. Kao svećenik poduzimao je mnoga putovanja po Evropi (osobito po Engleskoj i Francuskoj) da prikupi što više istomišljenika za pokret "Društvo molitve". Kraće je vrijeme boravio i u Rusiji, gdje je inače vruće želio djelovati kao misionar.

Upravo kao veliki pobornik sjedinjenja Pravoslavne Crkve u Rusiji s Katoličkom crkvom, Tondini se upoznao s biskupom Strossmayerom, koji je također, sa svoje strane, bio velik pobornik sjedinjenja istočnih kršćana sa zapadnim kršćanima. S biskupom Strossmayerom Tondini se počeo dopisivati zapravo s ciljem da i u dakovačkoj biskupiji proširi svoj pokret "Društvo molitve" za sjedinjenje kršćana. Kad je Berlinski kongres 1878. potvrdio nezavisnost Srbije, Strossmayer je brzo radio na tome da se u Srbiji obnovi "beogradsko-smederevska biskupija". Kako bi zbližio pravoslavne i katolike u Srbiji, Tondini je pošao 1883. najprije k Strossmayeru u Đakovo, a potom u Srbiju. U Srbiji je Tondini, uz kratke prekide, djelovao sve do kraja srpnja 1885. Dolazak Tondinia, čovjeka snažna duha, radina, slobodoumna, uzbudio je duhove

u Beogradu. O Tondinievu radu u Srbiji svjedoče brojna pisma koja Rita Tolomeo objavljuje upravo u ovoj knjizi. Godine 1884. Tondini je u Nišu otvorio kapelu i školu za katolike, a potom to isto i u Kragujevcu. Time je učinio veliku uslugu radnicima katolicima koji su tada u velikom broju nadirali u Srbiju, koja se naglo počela industrijalizirati a nije imala svoje vlastite iskusne radničke sile. Budući da se mnogima Tondiniev rad nije svidio, Tondini je morao 1885. napustiti Srbiju.

Korespondencija između Strossmayera i Tondinia svjedoči o Tondinievu djelu u Srbiji, o njegovim pothvatima u prilog skupljanja katoličkih vjernika i podizanja kapela i škola po gradovima u kojima je bilo mnogo katolika, mahom radnika iz susjedne Austro-Ugarske Monarhije. Pisma svjedoče i o daljnjem Tondinievu zalaganju oko sklapanja konkordata između Svete Stolice i Crne Gore (koji je bio sklopljen 1886. godine). Međutim Tondiniev boravak u Đakovu kod biskupa Strossmayera i njegovo djelovanje nije odgovaralo nekim protivnicima Katoličke Crkve, pa su oni nagovorili austro-ugarske vlasti da onemoguće Tondiniev daljnji boravak na području austrougarske države, što one konačno i učiniše, te je Tondini morao iz Đakova otputovati u London da ondje širi "Društvo molitve" za povratak Rusije u Katoličku Crkvu.

Godine 1894. Tondini je ponovno, u više navrata, boravio u Rusiji, gdje je održao niz predavanja o reformi Julijanskog kalendara i izboru jeruzalemskog meridijana. Godine 1897. boravio je i u Rumunjskoj, gdje je također držao predavanja o uvođenju novog kalendara. Poslije toga boravi u Bugarskoj, a iz Bugarske putuje preko Hrvatske, gdje mu je dozvoljeno da nakon mnogo godina u siječnju 1900. opet posjeti đakovačkog biskupa J. J. Strossmayera, s kojim je kroz sve te godine neprestano bio u pismenoj vezi.

Pisma koja su u ovoj knjizi objavljena potječu iz Biskupijskog arhiva u Đakovu, pohranjena u JAZU u Zagrebu, iz fonda "Tondini", pohranjena u Arhivu barnabita u Rimu, te iz fonda "Bečke nuncijature" koji se čuva u Tajnom vatikanskom arhivu u Rimu. Iz fonda "Strossmayer" Rita Tolomeo objavila je 90 pisama (pet je pisama izostavila), 80 pisama iz fonda "Tondini" te pet pisama iz fonda Nuncijature. Iz Tondinieva dnevnika, koji se također čuva u Arhivu barnabita u Rimu, objavila je tekst nekih brzojava.

Spisateljica je primijenila kriterij potpune vjernosti i poštivanja teksta, sačuvala je sve ortografske osobitosti, pa čak i slučajne pogreške ili previde, a svaku je nadopunu teksta popratila bilješkom.

Objavljivanje korespondencije Strossmayera i Tondinia pothvat je koji treba pohvaliti, jer svima koji proučavaju zbližavanje istočnih i zapadnih kršćana donosi mnoge nove podatke.

Adalbert Rebić

Lelja DOBRONIĆ, *Viteški redovi. Templari i ivanovci u Hrvatskoj*, Analecta Croatica christiana, sv. XVIII, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1984, stranica 200.

Naša poznata povjesničarka dr. Lelja Dobronić pružila nam je u ovoj monografiji vrlo važne podatke o djelovanju viteških redova u Hrvatskoj. Riječ je o templarima i o ivanovcima. O njima ne postoji dosad opsežna literatura. O